

Vanligen tillförlitlig(?)

Värdering av källor och information

Besim Zariqi

Abstract

Underrättelse- och säkerhetstjänster ägnar en stor del av sin verksamhet åt att hantera ett mycket stort informationsflöde som ska värderas och granskas och i slutändan utmynna i en bedömning av exempelvis ett troligt framtida skeende. I denna studie visas att det utöver den metod som tillämpas vid värdering av information och källor även finns beteendevetenskapliga aspekter som påverkar hur informationsmottagaren gör värderingen.

Dokument hos myndigheter som arbetar med underrättelser visar på vikten av att värderingar görs korrekt och utifrån en tydlig struktur. Syftet med instruktionerna är att bedömningarna ska göras sakligt och bli korrekta.

I detta arbete har intervjuer genomförts med personer som arbetar i någon del av underrättelseprocessen. Intervjuerna visar att det som ligger till grund för hur tjänstemännen värderar en källas tillförlitlighet baseras på en bedömning av källans motiv till att lämna information, tidigare relation till källan samt känd bakgrundsinformation om källan. Det framkommer också att yttre attribut, beteende och normer har betydelse. För att värdera informationens sakriktighet är rimlighetsbedömningen viktig. Tjänstemännen tar också i hög grad hänsyn till källans tillförlitlighet när de bedömer informationen. En tillförlitlig källa antas lämna sakriktig information. Ytterligare en aspekt som blir belyst i arbetet är orsaker till felvärderingar av källor, något som möjligen skulle minska om det i metoden fanns fler värderingssteg.

Sökord/nyckelord: Källvärdering, underrättelseprocess, värdering, tillförlitlighet, sakriktighet

Antal tecken: 68807

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ABSTRACT	2
INLEDNING	4
BAKGRUND	4
HYPOTES	5
SYFTE	6
DEFINITIONER OCH BEGREPP	6
AVGRÄNSNINGAR	6
METOD	6
TEORI	7
UNDERRÄTTELSEPROCESSEN	7
PLANERING	8
INHÄMTNING	9
BEARBETNING	10
ANALYS	11
RAPPORTERING ELLER DELGIVNING	11
METODER FÖR VÄRDERING	12
KÄLLANS TILLFÖRLITLIGHET	14
INFORMATIONENS SAKRIKTIGHET	15
FAKTORER SOM KAN PÅVERKA EN BEDÖMNING	16
BETEENDEVETENSKAPLIGA FAKTORER	16
ORGANISATORISKA FAKTORER	18
RESULTAT	18
GENOMFÖRDA INTERVJUER	19
ANALYS	24
SLUTSATSER	26
DISKUSSION	26
FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	27
LITTERATURFÖRTECKNING	28
BILAGOR	29
BILAGA 1 – INTERVJUFRÅGOR	29

Inledning

Myndigheter som arbetar med underrättelse- och säkerhetstjänst i någon form, exempelvis polis och militär, måste arbeta strukturerat med information som ska bearbetas och förädlas för att senare användas på olika sätt. Myndigheterna är beroende av att information kommer in på olika sätt, antingen genom egen inhämtning eller genom att utomstående aktörer meddelar informationen.

Innan det material som hämtas in till myndigheten kan bli användbara underrättelser som ligger till grund för prioriteringar av den egna organisationens resurser måste en värdering ske. Den vanligaste metoden för värdering är den där informationen och källan värderas var för sig av informationsmottagaren. Metoden innehåller också en skala för bedömningen av tillförlitligheten av det som ska värderas. Informationen värderas utifrån sin sakriktighet och källan utifrån sin trovärdighet. Metoden finns i olika varianter hos olika underrättelse- och säkerhetstjänster.

Myndigheten - i praktiken enskilda tjänstemän - gör således en värdering. I denna kandidatuppsats inom ämnet underrättelseanalys studeras ovan nämnda metod för värdering som i sig är relativt enkel, men också några av de mer komplexa funktioner som påverkar hur inkommen information värderas. Genom intervjuer med yrkesverksamma söker jag stöd för hypotesen att det vid värderingen finns påverkan av både psykologisk och socialpsykologisk natur när en informationsmottagare inom en myndighet ska bedöma informationens sakriktighet och källors trovärdighet.

Bakgrund

Att bedöma källors tillförlitlighet och sakriktigheten i den information de levererar är en stor utmaning inte bara för statliga underrättelse- och säkerhetstjänster, utan också för företag, organisationer och andra aktörer som på något sätt kan påverkas av sin omvärld. Det handlar helt enkelt om att välja vad och vem man ska tro på, vilket har betydelse för hur man agerar inom sitt intresse- och verksamhetsområde. Egentligen står enskilda individer inför samma problem i vardagen, att vara kritisk mot den information man möts av, att välja vad man ska tro på och veta varför man gör det val man gör. Än viktigare har det blivit för individen allt eftersom Internet utgör en större del av våra liv och en stor mängd felaktig information eller rent utav desinformation¹ möter oss. Det har blivit lättare för illasinnade att producera och sprida information på internet, inte sällan i syfte att vilseleda eller förvirra. Ett exempel kan vara bedragare som använder sig av varumärken från företag eller andra kända aktörer för att skaffa sig personlig information om enskilda individer i syfte att genomföra brott.

Fallet med enskilda individers möte med information skiljer sig oftast inte åt från myndigheters möte med information, då det är en enskild tjänsteman som är den faktiska informationsmottagaren. Det är den tjänstemannens subjektiva bedömning som ligger till grund för vad myndigheten gör med informationen. Enskilda individers bedömningar får ofta följder som endast påverkar en mycket liten krets, kanske bara individen själv. Medan det kan få följder som potentiellt kan ha betydelse för en stor mängd människor eller betydande ekonomiska värden när en myndighet mottagit information och sedan valt att prioritera sin verksamhet baserat på den.

¹ "false information that is given deliberately, especially by government organizations" (Oxford

Varje människa kan säkert dra sig till minnes några tillfällen i livet där man har gjort en felaktig bedömning av en annan person eller information som man har mottagit. Förmodligen kan även varje underrättelse- och säkerhetstjänst räkna upp några sådana tillfällen och några av dem har senare blivit kända som stora underrättelsemisslyckanden. Ett känt exempel som visar på konsekvensen av brister i värderingen är den tyska underrättelsetjänsten Bundesnachrichtendienst (BND) källa som fick namnet CURVEBALL. Ett samarbete med amerikanska underrättelsetjänsten Central Intelligence Agency (CIA) inleddes och BND lät meddela att man hade kontakt med en irakisk avhoppare som gett information om massförstörelsevapen i Saddam Husseins Irak. USA som var mitt uppe i kriget mot terrorismen förlitade sig till slut på källan trots att BND hade varnat för att tillförlitligheten hos CURVEBALL möjligen inte var den högsta. BND vägrade också att låta CIA träffa CURVEBALL och göra en egen bedömning. Efter att USA förlitat sig på den information källan hade lämnat fattade man beslut om att gå in med militära medel i Irak. Senare visade det sig att CURVEBALL var allt annat än pålitlig, snarare tvärtom då han hade fabricerat informationen totalt.²

Parallellerna mellan individens förhållanden och stora myndigheters verksamhet och det faktum att det är samma subjektiva bedömning som är av betydelse är det som intresserar mig och som jag har valt att titta närmare på i detta arbete. Underrättelseanalys som akademiskt ämne sorterar under statsvetenskapen på Lunds Universitet. Jag menar att underrättelseanalys även skulle kunna höra hemma inom andra ämneskategorier. Min uppfattning är att det i högsta grad är ett tvärvetenskapligt ämne som utöver historia även kan innehålla en god portion beteendevetenskap, systemvetenskap och exempelvis kriminologi. För en aktiv underrättelseman är ytterligare en mängd ämnen nödvändiga att studera för att få den relevanta sakkunskapen som krävs för att vara expert.

Hypotes

Inom den svenska polisen och försvarsmakten, men även inom andra statliga aktörer, och inom liknande organisationer i andra länder³, använder man sig av snarlika metoder för att värdera inkommen information och källan den kommer ifrån. Jag tror att det är av stor betydelse för värderingen vilken individ det är som mottar informationen och att det också finns stora skillnader mellan hur samma information eller samma källa värderas av olika informationsmottagare. Jag tror också att de relativt stora skillnaderna mellan de olika värderingsgraderna i metoden gör att nyansskillnader mellan olika tjänstemäns bedömningar inte förs vidare i underrättelseprocessen.

Frågeställning utifrån min hypotes:

- Vad är det som ligger till grund för hur en tjänsteman värderar en källas tillförlitlighet och informationens sakriktighet?
- Får bristen på möjlighet till nyansskillnader i värderingarna i metoden följer i den fortsatta hanteringen eller användningen av underrättelsen?

² (Jervis, 2010)

³ (Noble, 2009)

Syfte

Syftet är att undersöka eventuella risker och fallgropar i momentet där källor och deras information ska värderas. Även belysa skillnader i olika tjänstemäns bedömningar av liknande uppgifter. Syftet är inte att utarbeta förslag på metodförändringar.

Definitioner och begrepp

Det är förvisso stora skillnader på olika myndigheter inom underrättelse- och säkerhetsområdet – i synnerhet om man frågar dem själva – men jag har likväl valt att hantera samtliga som en kategori av myndigheter/statliga aktörer. Att polisiära myndigheter har ett annat verksamhetsområde än militära må hända, men för ämnet i detta arbete är skillnaderna inte av betydelse. När jag använder begrepp som *underrättelse- och säkerhetstjänster, tjänster, myndigheter* eller exempelvis *statliga aktörer* förstås hela eller delar av den svenska eller utländska; försvarsmakten, polismakten, civila statliga underrättelse- och/eller säkerhetsmyndigheter. Med *delar av ovanstående* menas att det kan röra exempelvis en avdelning eller enhet inom berörd myndighet.

När begreppet *värdering* används ensamt menas värdering av källor och informationen de lämnar. Senare i arbetet förklaras att källan värderas utifrån sin tillförlitlighet och informationen utifrån sin sakriktighet. Många gånger använder sig tjänsterna av begreppet *bedömning* av källa och information. Bedömning en är alltså det som leder till *värderingen*.

Om inget annat anges innefattar begreppet *källa* såväl etablerade sådana inom ramen för källdrivning⁴ såväl som andra uppgiftslämnare och tipsare, men även andra informationsgivare, exempelvis myndigheter. Exempel på andra källor redovisar jag i avsnittet om inhämtningsdiscipliner.

I arbetet skiljer jag på *information* och *underrättelse* på så vis att det förstnämnda förstås vara ovärderad och obearbetad, ett slags rådata. En värdering och bearbetning av information leder till att den istället kan benämnas som underrättelse eller underrättelseinformation.

Avgränsningar

Jag har valt att fokusera på statliga aktörer och då främst militära och polisiära underrättelse- och säkerhetstjänster. I den empiriska undersökningen ligger fokus på polisiär underrättelsetjänst. Jag har även tagit del av instruktioner och fall från utländska tjänster men utifrån vad som varit möjligt inom ramen för denna studie begränsat min empiriska undersökning till svenska förhållanden.

Metod

I detta arbete har jag studerat litteratur i ämnet – värdering av källor och information – och främst fokuserat på sådan som berör förhållanden inom polis, militär eller underrättelse- och säkerhetstjänst. Teoridelen av arbetet syftar till att beskriva hur värdering ska ske utifrån instruktioner eller rutiner inom de statliga aktörer som bedriver underrättelse- och säkerhetstjänst, samt var i processen det ska ske.

⁴ Särskilt utbildade tjänstemän, källdrivare/hanterare, upparbetar och bibehåller kontakt med en mänsklig källa som är noga bedömd utifrån exempelvis access, motivation och lämplighet. Källan kan ges instruktioner för inhämtningen och motar i vissa fall ekonomisk kompensation.

Hur myndigheter arbetar med värdering är en fråga som faller inom deras metodarbete, vilket inom denna typ av verksamhet ofta berörs av sekretess. Därmed förekommer det sannolikt även andra arbetssätt än de som redovisas i detta arbete. Av förklarliga skäl har jag inte kunnat forska vidare i den frågan.

För att kunna pröva hypotesen i denna studie har jag tagit del av litteratur inom ämnena psykologi och socialpsykologi. Under arbetets gång har detta visat sig vara betydelsefullt för att kunna belysa de processer som sker hos individerna som är informationsmottagare och bedömare/analytiker.

Med den teoretiska studien som grund utformades ett intervjumaterial med relativt öppna frågor. Intervjuerna genomfördes så att intervjupersonen kunde ta den tid som behövdes för att ge ett uttömmande svar på varje fråga. Det som sedan redovisas som resultat är det som är relevant för arbetet och berör ämnet. Intervjusvaren i sin helhet förvaras hos mig.

Intervjupersonerna är alla i sitt arbete aktiva inom olika delar av en underrättelseprocess. För var och en beskrivs inom vilken del av underrättelseprocessen som de kan beskrivas höra hemma. Med hänsyn till intervjupersonernas anställningar och arbetsuppgifter redovisas inga namn eller annan information som gör att de kan identifieras. Vissa av intervjupersonerna har arbeten eller aktuella arbetsuppgifter som är hemliga. En annan orsak till att intervjupersonernas identiteter hålls hemligt är att det skyddar mot kartläggning av tjänstemän eller organisation. För handledaren finns dock möjlighet att kontrollera intervjupersonernas identitet.

Teori

Underrättelseprocessen

I litteraturen förklaras underrättelseprocessen oftast som en relativt enkel och tydlig process som stegvis kan följas i ett cirkulärt mönster – den s.k. underrättelsecykeln. Denna cykel används i beskrivningar över hela världen, både av statliga myndigheter och exempelvis av analysföretag. Den verkliga, praktiska, processen skiljer sig dock många gånger ifrån teorin av en mängd olika anledningar. Exempel kan vara; organisatoriska egenintressen (berättiga sin existens i vissa fall), sekretesshinder, olika organisationer som står för olika delar i processen, kunskapsbrist hos mottagaren och dyl.⁵

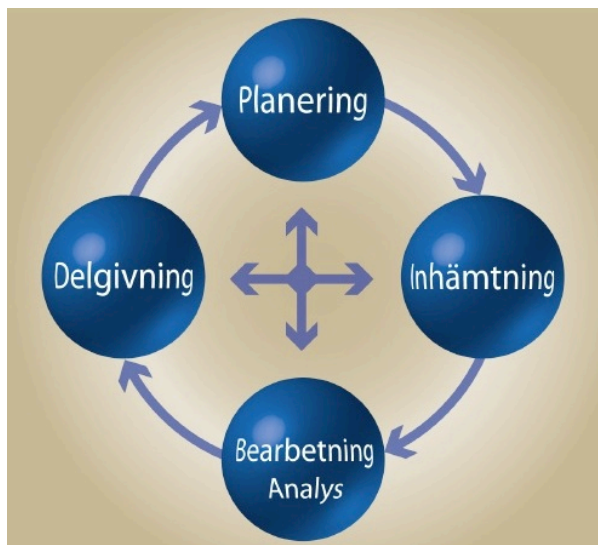
Den teoretiska modellens enkelhet motsägs också av att verkligheten kräver att arbetet bedrivs parallellt i flera eller samtliga delar av processen. Ibland går en produkt tillbaka från ett steg till det tidigare för exempelvis komplettering eller omarbetning. I vissa organisationer arbetar samma funktion eller tjänsteman med flera av delarna i underrättelsecykeln samtidigt och skiljer inte på dem nämnvärt.

⁵ (Agrell, 2009)

Figur 1. Amerikanska federala polisen FBI:s beskrivning av underrättelsecykeln.⁶

Figur 2. Den svenska försvarsmaktens beskrivning av underrättelsecykeln.⁷

Planering

Det som föranleder planering är en inriktning, beställning eller något som är egeninitierat. Agrell beskriver i sin bok att det viktigaste elementet i underrättelseprocessen är definierandet av det överordnade syftet, dvs. underrättelsebehovet. Det är det som ska styra resten av processen. Underrättelsebehovet beskriver *vad* som ska göras och därefter kan man planera *hur* det ska göras.⁸ Syftet med delprocessen *planering* är att identifiera omfattningen av det specifika uppdraget i en inriktning,

⁶ (Federal Bureau of Investigation, Directorate of Intelligence)

⁷ (Försvarsmakten, 2010)

⁸ (Agrell W. , 1998), s.27

beställning eller något egeninitierat. Uppdragets gränser och omfattning ska här definieras gällande t.ex. vilka resurser man tillsätter, tidsaspekter, arbetsfördelning och ansvariga, typ av bearbetning och analys som behövs, vilken form av delgivning och vilka eventuella samarbets- och samverkanskontakter som är aktuella. Vissa inriktningar och beställningar påverkas starkt av den pågående händelseutvecklingen och de lägesbilder som detta genererar, vilket medför att underrättelseverksamheten med kort varsel behöver kunna förändra planeringen och se över processen igen.⁹

Inhämtning

Inhämtning av information är en förutsättning för allt underrättelsearbete och syftar till att öka medvetenheten och förståelsen om exempelvis aktörer eller fenomen. Inhämtningen styrs övergripande av en inriktning och en inhämtningsplan. Inhämtning kan dock också ske spontant genom t.ex. inkomna tips eller delgivningar från samverkande aktörer. Beroende på uppdraget har inhämtningen varierad omfattning och kan komma att efterfrågas i flera av underrättelseprocessens steg under arbetets gång.¹⁰

Nedan beskrivs några av de många underrättelsesdiscipliner som används av olika tjänster. Inom exempelvis den svenska polisen sker mycket av inhämtningen genom tips från allmänheten. Detta kan såklart ske genom möte mellan tipsaren och en tjänsteman på en polisstation. Men det kan också ske genom att tipsaren ringer eller skriver till myndigheten. Annan form av inhämtning inom polisen är tjänstemäns egna observationer inom tjänsten eller på deras fritid. Inom både polis och militär bedrivs också aktiv inhämtning genom fysisk spaning eller källdrivning.

Den största delen av värderingen sker i inhämtningsdelen av underrättelseprocessen eftersom det är där informationen mottas eller först når myndigheten.

Inhämtningsdiscipliner

Inom underrättelse- och säkerhetstjänster är man beroende av information som kan komma in från olika håll och på olika sätt. Man kallar de olika "kanalerna" in till tjänsten för inhämtningsdiscipliner och de kan i sin tur vara av en mängd olika slag. Dessa benämns inte sällan enligt engelska förkortningar som alla slutar på *-int*, vilket står för *intelligence* – underrättelse. Några exempel:

- Akustiska underrättelser (ACINT), *acoustic intelligence*. Upptag av ljudvågor i luft eller vatten med exempelvis hydrofon eller sonar som sensor.
- Bildunderrättelser (IMINT), *imagery intelligence*. Bilder från exempelvis kameror eller bildalstrande radarsystem.
- Personbaserad inhämtning (HUMINT), *human intelligence*. Kontakt med mänskliga källor, ofta i form av samtal med en person. Detta är en inhämtningsdisciplin som är högst aktuell i diskussionen om värdering.
- Radarunderrättelser (RADINT), *radar intelligence*. Bearbetad information inhämtad med radar. Exempelvis kan man se ett flygplans hastighet och rörelsemönster med radar.

⁹ (Rikspolisstyrelsen, 2014), s.18

¹⁰ (Rikspolisstyrelsen, 2014), s.20

- Signalunderrättelser (SIGINT), *signals intelligence*. Så kallad signalspaning mot sambands- eller kommunikationssystem. Exempel kan vara att lyssna av telefontrafik, men även datatrafik.
- Signaturunderrättelser (MASINT), *measurement and signature intelligence*. Mätning av signaturer rörande främmande objekts karaktäristik, främst utgående ifrån utsänd/-a eller reflekterad/-e energi, signaler eller ämnen.
- Underrättelser från öppna källor (OSINT), *open source intelligence*. En utav de största (mest omfattande) inhämtningsdisciplinerna. Exempel på källor kan vara media, allmänna handlingar, kommersiella databaser eller internet. Liksom HUMINT är detta en disciplin som är högst aktuell i diskussionen om värdering av såväl källor som informationen.¹¹

Den svenska försvarsmaktens definition av HUMINT:

”Med HUMINT avses underrättelser från bearbetad information inhämtad av mänskliga källor. Till skillnad från inhämtning inom IMINT eller SIGINT sker inhämtning inom HUMINT genom kontakter med källan, främst i form av samtal. Personbaserad underrättelsetjänst kan vara av enkel art, exempelvis samtal med lokalbefolkning, eller mycket komplex, exempelvis så kallad källdrivning. HUMINT ställer särskilda krav på skydd såväl av inhämtare (operatörer) som källor. Detta skydd yttrar sig som särskild hantering av den direkta informationen från källorna samt register och planer för dessa och som omfattande omfalls- och säkerhetsplanering för HUMINT-operationer.”

Styrkor med HUMINT:

- Kan inhämta intentioner och avsikter.
- Kan verka i alla tänkbara typer av insatser och konfliktnivåer.
- Kan uppfatta karaktären av relationer mellan aktörer.

Svagheter med HUMINT:

- Resurskrävande, bland annat är tillgång till språkkompetens en förutsättning.
- Ledtiden från uppgift till resultat kan vara mycket lång, särskilt som HUMINT förutsätter att ett förtroende etablerats mellan operatörer och källor.
- De ofta direkta kontakterna med aktörer i insatsområdena kan öka riskerna för inhämtarna.
- Huvudsakligen aktiv teknik, vilket kan ge indikationer om våra underrättelsebehov.¹²

Som kuriosas kan nämnas att inom operativ underrättelse- och säkerhetstjänst finns ett mer eller mindre etablerat begrepp, TRASHINT, som avser informationsinhämtning genom att tjänstemän går igenom en målpersons sopor i jakt på information. Ett tidsödande och inte speciellt glamoröst arbete som dock ibland kan vara väldigt effektivt, åtminstone så länge personen ifråga själv inte är en tränad underrättelseaktör – sådana vet oftast bättre än otränade hur de ska hantera sina sopor.

Bearbetning

Den tredje delprocessen – bearbetning – syftar till att förädla det inhämtade materialet. Bearbetningen är indelad i två delprocesser; den strukturerade bearbetningen och den fördjupade bearbetningen. Den förstnämnda syftar till att göra information tillgänglig genom att just strukturera den, det kan ske med hjälp av indexering, registrering, inläggning i databaser, komplettering med annan känd information eller dyl.¹³

¹¹ (Försvarsmakten, 2010)

¹² (Försvarsmakten, 2010), s.43

¹³ (Rikspolisstyrelsen, 2014), s.22

Den strukturerade bearbetningen möjliggör en efterföljande fördjupad bearbetning. *"Den fördjupade bearbetningen syftar till att göra informationen mer användbar genom att sätta in den i ett sammanhang och därigenom upptäcka, värdera samt göra en initial utvidgad bedömning av informationen¹⁴."* Den fördjupade bearbetningen kräver ofta stor ämneskunskap hos tjänstemannen och det är i denna delprocess en underrättelseprodukt produceras, men även bedömningar, rekommendationer och slutsatser. För att kunna genomföra en fördjupad bearbetning måste tjänstemannen ha mycket bred och djup tillgång till övrig information. Det är ofta i denna delprocess man har helhetsbilden av underrättelsearbetet och ibland ligger slutresultatet nära en del av de produkter som annars produceras i analysfasen. Bearbetningen kan beskrivas som "motorn i underrättelsearbetet".

Analys

Syftet med analysprocessen är att tillföra ytterligare ett moment för att ompröva perspektiv och öka förståelsen av det som har bearbetats. Analys som delprocess använder sig av mer metodologi och teori snarare än erfarenhet och det ställs stora krav på att dokumentera de steg man gör. Detta medför att analysen bidrar med mer objektivitet och ett kritiskt förhållningssätt, man bortser mer från värderingar och förförståelse kring aktörer och fenomen.¹⁵ I analysprocessen kan också material från flera håll i den fördjupade bearbetningen, exempelvis olika avdelningar eller även andra tjänster, vävas samman till en samlad bild och vägas mot varandra.

Rapportering eller delgivning

Denna delprocess utgör det sista steget i underrättelsecykeln och syftar till att produkten når rätt mottagare i rätt tid och i rätt form. Många gånger sker detta med olika periodicitet för olika produkter, t.ex. dagligen veckovis, månadsvis och årligen. En utmaning i delgivningsprocessen är att lyckas ta fram en produkt som är väl avvägd avseende innehållet och omfattningen. "Delgivning handlar inte bara om att snabbt förmedla viktiga underrättelser. Ett avvägningsproblem är hur mycket som skall delges och hur långt materialet skall vara tolka. Skall underrättelsetjänsten först och främst redovisa ett antal sakgranskade fakta, eller skall man presentera sin tolkning av en stor mängd fakta, som inte utan vidare kan presenteras för beslutsfattarna?"¹⁶ En annan viktig bedömning i delgivningsprocessen är att avgöra vilken spridningsgrad produkten får ha, dvs. vem som i första hand ska få ta del av den och vem eller vilka produkten får spridas till.

Slutligen är själva presentationen inte heller oviktig. Ska produkten presenteras muntligen eller skriftligen? Ska den presenteras på olika språk och kan man då säkerställa att materialets riktighet och nyansskillnad inte tappas bort i översättningar? Beroende på mottagarens vana att läsa liknande produkter och hur ämnesinsatt vederbörande är måste produkten anpassas till en lämplig nivå, inte bara innehållsmässigt utan även stilistiskt och layout-mässigt. Det finns exempelvis politiker som har behörighet som mottagare för relativt avancerade underrättelseprodukter, men kanske inte har någon vidare kunskap i ämnet och ringa vana av att läsa underrättelsetjänsters produkter.

¹⁴ (Rikspolisstyrelsen, 2014), s.22

¹⁵ (Rikspolisstyrelsen, 2014), s.23

¹⁶ (Agrell W. , 1998), s.29

Metoder för värdering

Svenska och amerikanska tjänster använder sig i princip av samma metoder för värdering, vilket också andra europeiska underrättelseverksamheter¹⁷ och mellanstatliga organisationer som FN¹⁸ och EU (Europol) gör. Gemensamt för alla är att de värderar källans tillförlitlighet och informationens sakriktighet och att de båda ska bedömas och värderas åtskilda och oberoende av varandra. Det som skiljer dem åt är antalet värderingsgrader och i viss mån även formuleringarna. I figur 3 visas den modell som den svenska polisen använder och som alla poliser värderar inkommen eller inhämtad information och dess källor efter. Som synes är det en 4-gradig skala man använder sig av där kombinationen A1 oftast är förbehållen en tjänstemans egna observationer.

Figur 3. Den svenska polisens metod för värdering – den s.k. 4x4-metoden¹⁹

	Källans tillförlitlighet		Informationens sakriktighet
A	Tillförlitlig	1	Sann
B	Vanligen tillförlitlig	2	Informationen känd av källan personligen
C	Vanligen inte tillförlitlig	3	Informationen är inte känd av källan personligen men styrks av andra uppgifter
X	Tillförlitligheten kan inte bedömas	4	Sakriktigheten kan inte bedömas. Informationen varken känd av källan eller styrkt av andra uppgifter

I beskrivningen av den nya Polismyndighetens underrättelseverksamhet²⁰ finns endast ett mycket kort stycke som tar upp värdering. Där anges att värdering är ett viktigt steg i underrättelseprocessen och att all information ska kvalitetssäkras genom värdering av källans trovärdighet och informationens sakriktighet, det vill säga utifrån två variabler. Man förklarar vidare att värdering är ett sätt att skilja på information som är bekräftad och sådan information som är osäker eller inkorrekt. Polismyndigheten arbetar efter principen att värderingen är av avgörande betydelse för den fördjupande bearbetningen och analysen.²¹

Den svenska försvarsmakten anger att värdering av inkommen information är ett stöd till att undvika vilseledning (avsiktlig eller oavsiktlig) och till att bibehålla ett objektiva förhållningssätt till vad som inrapporterats.²²

Försvarsmakten anger också att värdering handlar om en subjektiv bedömning som grundas på erfarenhet, kända sakförhållanden och kännedom om en källa. Vidare anges i riktlinjerna att "(...) värdering syftar till att bedöma angelägenhetsgrad hos och sakriktighet i information samt att klarlägga dess innebörd mot bakgrund av redan kända förhållanden och gällande operationsplan. Värdering dokumenteras som en kombination av en källas tillförlitlighet och sakriktighet i den erhållna informationen. Tillförlitlighet och sakriktighet bedöms oberoende av varandra". Utöver källan och

¹⁷ (Rikspolisstyrelsen, 2014)

¹⁸ (United Nations, 2011), s.25

¹⁹ (Nylén, 2006)

²⁰ (Rikspolisstyrelsen, 2014)

²¹ (Rikspolisstyrelsen, 2014), s.20

²² (Försvarsmakten, 2010), s.13

informationen så omfattar begreppet värdering även andra faktorer som till exempel sekretess. Det första som sker när information inkommer är en inledande granskning.²³

Den inledande granskningen sker mot bakgrund av uppgiften och fastställda underrättelsebehov. Den sker i syfte att avgöra om informationen är av sådan natur att den måste delges omedelbart för eventuella beslut ska kunna fattas – d.v.s. att tidsaspekten gör att man inte kan vänta. I den inledande granskningen avgörs också om informationen ska bearbetas omgående eller om det kan vänta. Den tredje aspekten som man tar hänsyn till är om informationen är av intresse för andra och därmed behöver delges.²⁴

”Syftet [med den inledande granskningen] är att säkerställa att beslutskritisk information delges chef vid rätt tid, i rätt format och med rätt kvalitet (bearbetningsgrad) och att uppgifter som för tillfället bedöms sakna betydelse eller vara mindre värdefulla i förhållande till pågående bearbetningsuppgifter sorteras ut för registrering och eventuell senare bearbetning.”²⁵

På Lunds Universitets websida för ämneslärarutbildningen och utbildningsvetenskap finns en checklista som är applicerbar även på underrättelseverksamhet. Det är relevanta frågor som man bör ställa sig som mottagare av information, varav några kan anpassas för att mer passa underrättelseverksamhet. Listan redovisas i sin helhet nedan och kan vara bra att ha i bakhuvudet under hela tiden man läser detta arbete.

”Oavsett varifrån du hämtar information är det viktigt att vara källkritisk.

Några frågor att utgå från:

• **VEM** förmedlar informationen?

Författare: Är författaren välkänd inom sitt ämnesområde? Har han/hon publicerat annat? Finns det något sätt att kontakta författaren?

Utgivare: Vem står bakom informationen – ett företag, en myndighet, en organisation eller en privatperson? Kontaktuppgifter? Seriösa utgivare presenterar sig oftast tydligt.

• **VAD** innehåller materialet?

Trovärdighet: I vilken utsträckning är information trovärdig och korrekt?

Relevans: Hur relevant/användbart är materialet för dina behov?

Referenser: Vilka referenser finns det till andra källor?

Vetenskaplighet: Är det en vetenskaplig text?

• **VEM** är materialet skrivet för?

Målgrupp: Vilken är den tänkta målgruppen (forskare, skolelever, allmänhet o.s.v.)?

• **VARFÖR** är materialet publicerat?

Syfte: Vad är syftet med materialet? Informera, presentera forskning, sprida åsikter, underhålla...?

• **NÄR** är materialet skrivet?

Aktualitet: När skrevs texten? Är materialet tillräckligt aktuellt för dig? Är publikationen/sidan daterad? Uppdaterad?”²⁶

²³ (Försvarsmakten, 2010), s.56

²⁴ (Försvarsmakten, 2010), s.56

²⁵ (Försvarsmakten, 2010), s.56

²⁶ (Lunds Universitet, 2015)

Källans tillförlitlighet

Inom Polismyndigheten bedöms källans tillförlitlighet utifrån sin förmåga, access till och avsikt med informationen.²⁷ Inom delar av Polismyndighetens inhämtningsfunktioner brukar man vanligen tala om access, motivation och lämplighet när man bedömer om en person ska värvas som en källa inom ramen för källdrivning. Med access avses alltså källans möjlighet att nå information och i bedömningen ingår att avgöra om det är rimligt att källan skulle kunna ha tillgång till informationen. Begreppet motivation används för att tjänstemannen ska bedöma i vilket syfte källan skulle dela med sig av informationen eller även skaffa ytterligare information på beställning av mottagaren. Motivation kan utgöras av till exempel pengar (ersättning för information utgår ibland till källor som ger värdefull information, i synnerhet när källan visat sig vara tillförlitlig), hämnd, status, spänning eller ideologi. För att tjänstemannen ska kunna avgöra en källas lämplighet behöver hänsyn tas till dels uppdragets art, men även till exempel källans psykiska tillstånd och risken för upptäckt och vad det skulle kunna innebära.

Försvarsmakten listar snarlika faktorer att ta hänsyn till vid bedömning av en källas tillförlitlighet.

- **”Tillgänglighet** [som kan jämföras med access] – med vilket avses en sensors eller källas möjligheter och förutsättningar att faktiskt ha tillgång till den aktuella informationen. Härvid bedöms geografisk eller annan fysisk belägenhet och tekniska prestanda.
- **Motivation** [alltså samma begrepp som inom Polismyndigheten] – med vilket avses en bedömning av en källas avsikter, intentioner och motiv. Härvid beaktas särskilt möjligheter till vilseledning och desinformation.
- **Förutsättningar** - med vilket avses sensorers och källors möjlighet att inhämta information. Härvid beaktas begränsningar avseende både teknisk funktion och miljöfaktorer såsom vädrets och terrängens inverkan.
- **Kapacitet** - med vilket avses förmågan att inhämta och bearbeta information. Härvid beaktas utbildning, kunskaper, färdighet och erfarenhet samt tekniska prestanda. För förband beaktas särskilt stridsvärdet.”²⁸

När det gäller själva värderingen skiljer sig Polismyndighetens modell från Försvarsmaktens genom att den senare har sex grader istället för fyra och på så vis kan anses vara ett instrument med aningen högre exakthet. Den modell som Försvarsmakten använder sig av förefaller också vara den som används av tjänster i till exempel USA. Däremellan finns det till exempel brittiska polisen som istället använder sig av en graderingsskala med fem steg²⁹.

²⁷ (Rikspolisstyrelsen, 2014), s.20

²⁸ (Försvarsmakten, 2010), s.57

²⁹ (College of Policing, 2013)

Figur 4. Tillförlitlighetsbedömning enligt Försvarsmaktens Underrättelsereglemente³⁰

	Tillförlitlighetsgrad	Engelsk benämning	Innebörd
A	Fullt tillförlitlig	Completely reliable	Avser en väl beprövad källa vilken man med förtroende kan förlita sig på.
B	Vanligen tillförlitlig	Usually reliable	Avser en källa, vilken tidigare lämnat korrekt information, men som i enskilda fall fortfarande kan ifrågasättas.
C	Ganska tillförlitlig	Fairly reliable	Avser en källa vilken huvudsakligen tidigare lämnat korrekt information, men där erfarenheten av att arbeta med källan inte är tillräcklig för att den skall kunna ges en högre tillförlitlighetsgrad.
D	Vanligen inte tillförlitlig	Not usually reliable	Avser en källa som huvudsakligen tidigare lämnat inkorrekt information.
E	Inte tillförlitlig	Unreliable	Avser en källa, vilken visat sig vara opålitlig och för vilken förtroende saknas.
F	Tillförlitligheten kan inte bedömas	Reliability cannot be judged	Avser en källa, vilken inte använts tidigare eller vars uppgifter inte kunnat kontrolleras.

Med "huvudsakligen" avses här majoriteten av de tidigare tillfällen då källan lämnat information. Tabellen ovan utgör en femgradig skala, där "F" avser källor man saknar tidigare kunskap om. Följaktligen är den lägsta graden av tillförlitlighet "E".³¹

Varje källas trovärdighet bör förtecknas i en logg för att kunna följas upp i händelse av att källan återkommer eller kan bli aktuell att sökas upp av myndigheten.

Informationens sakriktighet

Instruktioner eller vägledning om hur informationens sakriktighet ska bedömas och värderas är inget som Polismyndigheten har valt att ta fram. Åtminstone står en eventuell sådan vägledning inte att finna där jag har letat. Rikspolisstyrelsen anger dock att "(...) gällande informationens sakriktighet behöver bedömningar göras avseende bland annat informationens kvalitet, aktualitet och validitet (...)"³².

Försvarsmakten beskriver att bedömningen av informationens sakriktighet avser en skattning av sannolikheten för att en upplysning är sann och görs främst genom jämförelse med tidigare kända förhållanden och gentemot sitt sammanhang. Vidare beskriver man att det särskilt ska kontrolleras om informationen stämmer med sådan vars sakriktighet låter sig kontrolleras – dvs. om informationen går att verifiera. Utöver detta görs en rimlighetsbedömning beträffande tids- och rumsförhållanden, tekniska och andra faktorer såsom resurser och kapacitet samt om informationen bekräftas eller motsägs av information från andra källor. Den information som tycks bekräfta redan tillgängligt underlag skall kontrolleras till sitt ursprung, så att den inte härstammar från samma källa och tillfälle. Risken för att vilseledning och desinformation kan föreligga skall dock alltid beaktas. För att en uppgift skall anses vara bekräftad krävs att minst två av varandra helt oberoende och kompletterande källor lämnat överensstämmande uppgifter.³³

³⁰ (Försvarsmakten, 2010), bilaga 1, figur 1.1

³¹ (Försvarsmakten, 2010), bilaga 1

³² (Rikspolisstyrelsen, 2014), s.20

³³ (Försvarsmakten, 2010), s.58

Figur 5. Sakriktighetsbedömning enligt Försvarmaktens Underrättelsereglemente³⁴

	Sakriktighetsgrad	Engelsk benämning	Innebörd
1	Bekräftad	Confirmed by other sources	Information vilken överensstämmer med tidigare information från minst en <i>säkerställt</i> oberoende källa.
2	Sannolikt riktig	Probably true	Information vilken överensstämmer med tidigare information från minst en sannolikt oberoende källa.
3	Möjligen riktig	Possibly true	Information vars innehåll inte i sak strider mot tidigare dokumenterade förhållanden eller uppträdande och där en högre grad av sakriktighet ej kunnat fastställas.
4	Tvivelaktig	Doubtful	Information vars innehåll avviker från tendenser i tidigare rapporter eller tidigare dokumenterade förhållanden eller uppträdande och där en högre grad av sakriktighet ej kunnat fastställas.
5	Osannolik	Improbable	Information vars innehåll tydligt motsäger tidigare rapporter eller direkt strider mot dokumenterade förhållanden eller uppträdande och där en högre grad av sakriktighet ej kunnat fastställas.
6	Sakriktigheten kan ej bedömas	Truth cannot be judged	Information som inte relaterar till eller kan jämföras med tidigare dokumenterade förhållanden eller uppträdande.

”Med ”oberoende” avses här att informationerna inte har sitt ursprung från samma källa, exempelvis genom att tekniskt olika sensorer eller sinsemellan oberoende uppgiftslämnare nyttjats. Tabellen ovan utgör en femgradig skala, där ”6” avser information som inte kan relateras till någon tidigare inkommen information. Följaktligen är den lägsta graden av sakriktighet ”5”.³⁵

Faktorer som kan påverka en bedömning

Beteendevetenskapliga faktorer

Man kan tänka sig en mängd olika psykologiska och socialpsykologiska funktioner som kan påverka en persons bedömningar av källor och information. Inom de organisationer som behandlas i detta arbete råder ofta en hierarkisk struktur och en vilja att antingen klättra i denna eller vara överordnade till lags. Den formen av organisation bjuder inte alltid in till ett fritt tänkande hos exempelvis en handläggare eller analytiker. Desto lägre ner i hierarkin en tjänsteman befinner sig desto starkare påverkas han eller hon av en del funktioner. Men även chefer påverkas starkt av exempelvis förväntningar och sin identitet som chef.

När det handlar om HUMINT är *kommunikationen* mellan källan och mottagaren sannolikt avgörande vad gäller hur mottagaren gör sin värdering. Hur kommunikationen kommer att flyta beror till viss del på exempelvis språkliga barriärer men också på det vi i dagligt tal kallar personkemi, alltså bland annat *attraktion*. Förutom den verbala, dvs. talade och skrivna budskap, måste man också beakta den *icke-verbala* kommunikationen. De icke-verbala budskapen påstås ibland utgöra så mycket som upp till 90 procent av kommunikationen. Vad som ytterligare komplicerar den icke-verbala kommunikationen är det faktum att det finns stora kulturella

³⁴ (Försvarmakten, 2010), bilaga 1, figur 1.2

³⁵ (Försvarmakten, 2010), bilaga 1

skillnader som kan utgöra ett hinder för att budskap ska uppfattas så som det är tänkt. Den icke-verbala kommunikationen indelas inom psykologin i två huvudgrupper; kroppsspråket och rösten, dvs. hur vi genom att använda rösten på olika sätt färgar budskapen.³⁶

Något annat som också påverkar mötet med en källa och uppfattningen om dess information är sådana funktioner som ryms inom *perceptionsbegreppet*. Med perception avses den kognitiva process som omfattar vår uppfattning av objekt och händelser i våra fysiska och sociala omgivningar med utgångspunkt i våra sinnesintryck för tillfället³⁷. Våra behov, personliga värderingar och önsknings påverkar också hur vi upplever saker. Inom perceptionsbegreppet ryms också den inverkan som en persons humör kan ha på hans eller hennes bedömningar. Hjärnan hos två olika individer kan tolka och reagera på exakt samma sensoriska information på helt olika sätt. Våra upplevelser och reaktioner är inte någon sorts reflexmässig respons på inkommande stimuli, utan en aktiv och kreativ process där sensoriska rådata kodas till nervsystemets elektriska språk, och organiseras och tolkas mot bakgrund av individens unika personliga erfarenheter, personlighet, attityder, humör o.s.v.³⁸

Attityder används lite slentrianmässigt till vardags som många andra beteendevetenskapliga – och även medicinska – begrepp. En socialpsykologisk definition av attityder är att det handlar om *"att tankemässigt och känslomässigt placera människor, händelser och föremål någonstans på en värderingsskala*. Med värderingsskala menar man en skala som har bra och dålig eller positiv och negativ som sina extremer.³⁹"

"I vårt tänkande utgörs attityderna av tre saker:

1. *Benämningar* på de olika objekten för attityderna, t.ex. moderater, turkar eller kvinnor.
2. En *värdering* av objekten i fråga: Bra eller dålig; positiv eller negativ.
3. *Kunskaper* och/eller tro som stödjer värderingen."⁴⁰

Stereotypier, förutfattade meningar och fördomar är andra begrepp som ingår i attitydsbegreppet och påverkar hur vi kommer att se på till exempel en källa. En av stereotypens viktigaste funktioner är att minska belastningen på vårt mänskliga informationshanteringssystem. Istället för att lägga stor möda på att bedöma skillnader och nyanser mellan olika individer inom en grupp, kan vi förenkla tankearbetet genom att basera oss på så kallade prototyper och snabbt dra en slutsats⁴¹. För att dra paralleller till underrättelseverksamhet skulle stereotypier påverka hur en källa bedöms beroende på exempelvis sitt klädval, dialekt eller etnicitet.

Attitydsbegreppet kan indelas i tre olika komponenter; *kognitiva*, *emotionella* och *beteendekomponenten*. Den kognitiva komponenten hänvisar till tankeinnehållet, det vill säga antaganden, åsikter, förväntningar som karaktäriserar en attityd. Den emotionella

³⁶ (Karlsson, 1998)

³⁷ (Kaufmann & Kaufmann, 2005) s.148-153

³⁸ (Karlsson, 1998), s.196

³⁹ (Karlsson, 1998), s.628

⁴⁰ (Karlsson, 1998), s.628

⁴¹ (Kaufmann & Kaufmann, 2005) s.162

komponenten handlar snarare om känslor och affekter. Exempel på emotionella uttryck är sympati eller antipati eller aggression. Beteendekomponenten avser en persons observerbara beteende gentemot en annan människa, och/eller vad personen säger och hävdar. Stereotypi eller förutfattade meningar som kort nämndes i stycket ovan ingår i attitydsbegreppets kognitiva komponent. Fördomar däremot räknas till den emotionella komponenten.⁴²

Organisatoriska faktorer

Hur en organisation är uppbyggd och hur dess verksamhet bedrivs kan sannolikt också påverka hur en enskild tjänsteman gör sin värdering. En faktor som dock kan tillskrivas såväl det organisatoriska som det individuella är utbildning. Förvisso kan man anse att en organisation är ansvarig för att ge sina medarbetare relevant utbildning för att kunna utföra sina arbetsuppgifter, men vissa uppgifter kan ibland anses vara så pass bagatellartade eller underordnade andra uppgifter att medarbetaren förväntas lära sig med tiden eller skaffa sig kunskap på eget initiativ, därmed inte sagt att värdering skulle vara av den arten. Inom underrättelse- och säkerhetstjänst förväntas en tjänsteman dessutom ha en viss grad av relevant utbildning för att över huvud taget vara aktuell för anställning.

Andra faktorer som bör falla under organisationens ansvar är brist på tid och en för hög arbetsbelastning. Detta är sådana förhållanden som kan framkalla stress hos medarbetare och även om det inte skulle framkalla stress kräver det slutligen prioritering vilket kan leda till att vissa arbetsuppgifter utförs sämre. På samma sätt kan man tänka sig att en brist på resurser gör att den enskilde tjänstemannen antingen pressas över sin begränsning vad gäller arbetsbelastning eller saknar tillräckliga verktyg för att lösa sin arbetsuppgift. Oklara rutiner är en brist som kan leda till att en tjänsteman helt enkelt inte vet vad som förväntas av honom eller henne.

Resultat

För denna studie har jag genomfört fem intervjuer med personer som i sitt arbete värderar information och källor. Intervjuer är genomförda som semistrukturerade intervjuer och har genomförts med personer inom alla delar av underrättelseprocessen. Fokus i intervjuerna har varit ett antal frågeområden och intervjufrågorna som i sin helhet redovisas i bilaga 1 har mest fungerat som stöd för mig som intervjuledare snarare än att de varit exakta och i detalj lika för respektive intervju.

I detta avsnitt redovisar jag en kort presentation av intervjupersonerna, deras arbetsuppgifter kopplat till de olika stegen i underrättelseprocessen följt av en sammanställning av respektive persons intervju svar inom de olika frågeområdena. Frågeområdena har varit följande: intervjupersonernas utbildning samt egen uppfattning om sin kompetens att värdera information och källor, deras uppfattning om vikten av olika värderingar och följer av respektive värdering och beskrivning av hur de själva värderar olika källors tillförlitlighet och informations sakriktighet. Därutöver fick intervjupersonerna framföra om de hade några förbättringsförslag gällande den metod de använder och de hade möjlighet att även tillägga något som de själva ville föra fram något de tyckte var viktigt i sammanhanget.

⁴² (Karlsson, 1998), s.254

Precis som arbetet beskriver hur tjänstemannen som person spelar roll i kommunikationen med källan, spelar även min egen personlighet roll i kommunikationen med intervjupersonerna. En annan intervjuledare hade eventuellt fått andra svar eller andra formuleringar. Jag anser att samma funktioner som beskrivs i avsnittet om psykologiska och socialpsykologiska faktorer är avgörande även för resultatet av denna studie.

Genomförda intervjuer

GUL

I underrättelseprocessen befinner sig Gul i inhämtningsdelen utan att för den delen ha inhämtning som sin huvuduppgift, men kan också hantera *walk-in*. Gul har stor erfarenhet av sin arbetsuppgift och kan i vissa fall sättas i en roll där andra tjänstemän vägleds.

Överlag är det tydligt att Gul anser att metoden för värdering fungerar bra, åtminstone för sin egen del. Det är dock också tydligt att det finns en viss skepsis kring vissa andra tjänstemäns förmåga att hantera metoden på ett korrekt sätt. Gul uttrycker att metoden eventuellt missbrukas för att vinna status eller imponera på kollegor eller chefer.

Gul är tydlig med att det är en subjektiv bedömning som ligger till grund för värderingen av källan och informationens sakriktighet. En viktig faktor är om man har träffat källan tidigare. Ett begrepp som Gul återkommer till är *egenintresse* – något som i intervjun uppenbart förstods som om källan kunde få någon form av personlig vinning av att lämna informationen ifråga. Det behövde dock inte vara något negativt enligt Gul, men än dock något som bidrog till bedömningen av vilken värdering som skulle anges.

Gul ansåg att en etablerad statlig samverkanspartner som stod den egna tjänsten "nära" är en A-källa (tillförlitlig källa). Med nära förstods en partner som man ofta utbyter underrättelser med och har gemensamma intressen, samt en historik som påvisar en hög pålitlighet. Slutligen uttrycker Gul dock att det skulle kunna finnas en vinst i att ha en granskande funktion i ett tidigt skede, direkt efter information har tagits emot och värderats. Detta bl.a. för att få en form av "second opinion" och kritisk syn på värderingen.

RÖD

Röd befinner sig i inhämtningsdelen av processen men är också en viktig del av sin organisations verkställande/åtgärdande funktion. Röd är arbetsledare och har tillgång till underrättelser i ett tidigt skede men även till underrättelser som har nått långt i bearbetningen. Röd har stor erfarenhet av sina arbetsuppgifter och ett relativt stort mandat att fatta beslut grundade på färdiga underrättelser.

Röd är bekväm med att använda metoden för värdering, utan att för den saken riktigt känna sig säker på att använda den helt rätt. Röd tror sig dock använda metoden på rätt sätt. Det är tydligt redan från början av intervjun att Röd inte har reflekterat över hur värderingsmetoden ska användas. Senare i intervjun stärks detta av att Röd inflikar att det är intressant att dessa frågor ställs och att Röd tidigare inte har tänkt på hur viktigt det är eller vad det kan leda till beroende på hur man bedömer och värderar källor och information. Röd tror sig ha någon enklare och övergripande utbildning i metoden men

kan inte redogöra för när den skulle ha genomförts. Röd säger att det i så fall måste ha varit många år sedan. Röd har i vart fall inte genomgått någon vidare- eller repetitionsutbildning.

Det framkommer att värderingen som Röd anger kan leda till såväl åtgärder som beslut. Om Röd värderar en källa och informationen högt är det mer sannolikt att det leder till en åtgärd eller ett verksamhetsbeslut.

På frågan vilka faktorer som spelar in på Röd:s bedömning och värdering av en källas tillförlitlighet svarar Röd att det till stor del handlar om "magkänsla" (intuition) och personkännedom om källan. Om Röd känner till källan sedan tidigare och det finns en historik är det lättare att göra en bedömning. Rör det en sedan tidigare okänd person, som en walk-in, beskriver Röd att det är en första bild av personen som avgör. Är det en "vanlig mamma" eller "helt vanlig person" så är det stor skillnad mot en person som kanske avviker från normen.

Informationens sakriktighet bedömer Röd till viss del genom dess rimlighet och försöker att verifiera den genom sådant som Röd redan har kunskap om. Röd ställer sig frågan om informationen *kan stämma*. Källans trovärdighet påverkar också hur Röd bedömer och värderar informationens sakriktighet, vilket Röd antyder är fel sätt att använda metoden på men att det ändå att så Röd gör. Med det menas att Röd sannolikt värderar informationen högre om källan anses tillförlitlig.

Om Röd redan befinner sig i ett ärende tas ingen hänsyn till värderingen i eventuell ytterligare information som inkommit. Har Röd bestämt sig för att "köra" så blir det så. I arbetet med att sälla i information och välja ut vad som ska användas som eget beslutsunderlag väljer Röd dock att ta hänsyn till värderingen. Men om Röd har för lite resurser för tillfället och tiden är knapp kan det hända att Röd väljer att arbeta vidare på exempelvis ett tips med låg värdering (både på källa och information) – om det är så att det bedöms kunna hanteras under de dåliga förutsättningarna. Detta till trots att det kanske finns tips med högre värderingar.

Röd påverkas inte av vilken tjänsteman som har gjort bedömningar och värderingar – åtminstone inte om det rör sig om tjänstemän som ingår i Röd:s egen arbetsgrupp. Om det är någon utanför gruppen kan det spela roll beroende på om Röd känner till tjänstemannen eller inte och om Röd känner tjänstemannen som någon som har lite svårare för att hålla sig till sanningen. Man kan se en viss antydning till att Röd vet att det finns sådana tjänstemän.

En förändring av metoden skulle enligt Röd kunna vara att tillföra fler grader för värdering. Men Röd är ändå osäker, då det också eventuellt skulle öka kraven på den som gör bedömningen. Röd känner att det är en fråga som skulle kräva längre tid att tänka på för att kunna besvaras bra.

I övrigt upplever Röd det ibland som ett meningslöst moment att lägga tid på värdering då Röd mycket sällan får någon feedback.

GRÖN

I underrättelseprocessen befinner sig Grön organisatoriskt i den fördjupade bearbetningsdelen men har uppgifter som spänner över samtliga delar, däribland analys. I rapporteringen ingår även kunskapspridning till övriga delar av organisationen. Grön har stor erfarenhet av sin arbetsuppgift och är expert inom såväl den metodiska delen av sitt arbete som inom vissa tematiska områden.

Grön använder värderingsmetoden mycket ofta, både genom att själv värdera men också grunda sitt arbete på underrättelser inhämtade av andra. Hur Grön värderar källor och information får olika följder i den fortsatta processen. En högre värdering leder mer sannolikt till att beslut fattas om åtgärder och har också betydelse för hur underrättelsen prioriteras gentemot andra underrättelser. Värderingen har också betydelse för hur en underrättelserapport formuleras.

Grön menar dock på att i stora projekt med kanske flera hundra underrättelser spelar inte värderingen i enskilda fall inte så stor roll då man i de fallen tittar på sammanhang i en större kontext. För den sakens skull kan man inte bygga en hel underrättelserapport på endast "X4-underrättelser" utan det behövs lite mer tyngd i vissa delar.

När Grön ska bedöma en källas tillförlitlighet spelar det stor roll hur ofta Grön har haft kontakt med källan innan, det är en förtroendefråga. Efter första kontakten med en källa bedömer Grön alltid tillförlitligheten som X (= kan inte bedömas). Något som senare kan byggas upp allteftersom. För att bli värderad högre bör källan kunna lämna någon verifierbar information. För att det ska bli lättare att bedöma en källa brukar Grön ställa kontrollfrågor. I processen att bedöma källan beaktar Grön källans motiv till att lämna informationen till Grön. Kan det bero på en egen agenda, hot, ära, hämnd? Källans access är också av vikt i bedömningen av tillförlitligheten, dvs. om det är möjligt att källan har tillgång till informationen.

När Grön ombeds att förklara vad som avgör hur informationens sakriktighet bedöms, är svaret att Grön ställer sig frågan hur källan har kommit över informationen. Har källan hört informationen av någon annan (om det är förstahandsinformation eller inte)? På vilket sätt har det gått till? Det är också viktigt att göra en rimlighetsbedömning av informationen och att hela tiden vara kritisk. Grön vet att källa och information ska bedömas åtskilt men anser att man inte riktigt kan göra det alltid utan att det ena är beroende av det andra.

I sitt arbete i underrättelseprocessen tar Grön hänsyn till vilken tjänsteman som har gjort värderingen. Grön menar sig ha personkännedom som visar på att det är en del tjänstemän som medvetet felvärderar eller inte vet hur metoden fungerar utan "höftar" lite. Självt har Grön flera utbildningar i hur metoden ska användas.

Grön tror att metoden skulle kunna förbättras men kan inte ge ett direkt förslag på hur. Eventuellt kunde man ha ett djupare och känsligare system för vissa personalkategorier.

BLÅ

I underrättelseprocessen befinner sig Blå i inhämtningsdelen utan att för den delen ha inhämtning som sin huvuduppgift. I sin tjänst kan Blå också hantera *walk-in*. Blå har stor

erfarenhet av sin arbetsuppgift och kan i vissa fall sättas i en roll där andra tjänstemän vägleds.

Beroende på hur Blå värderar källor och information leder det till olika åtgärder i den fortsatta processen. Om värderingen är hög kommer detta att leda till exempelvis registrering. Oftast leder värderingen troligen inte till operativa åtgärder, åtminstone inte när Blå har gjort värderingen. Men om samma värdering hade gjorts av en tjänsteman på en annan avdelning kan det leda till operativa åtgärder. Blå uppfattar att det finns olika trovärdighet mot olika enheter och att detta därmed skulle vara grund att någon annan tjänstemans värdering kan leda till operativa åtgärder. En del tjänstemän kan anses vara mer kompetenta än andra och detta skulle då enligt Blå leda till att deras underrättelseinhämtning tas på större allvar i den fortsatta processen. Detta är en följd av organisationskulturen och någon form av gammal hävd. Blå uppger att värderingen har betydelse för om registrering kommer att ska. Blå tror att det finns regelverk som styr detta.

Faktorer som påverkar hur Blå värderar en källas tillförlitlighet är om det finns någon bakgrundsinformation om källan, dvs. om man vet vem källan är eller om det finns någon historik kopplad till källan. Blå väger också in källans motiv, alltså vad källan har för incitament för att lämna informationen. Blå nämner att det är skillnad på en "vanlig Svensson" och en person med ett mer "tveksamt liv" (under intervjun var det underförstått att detta skulle röra sig om exempelvis en brottsling). Blå förklarar att det dock inte behöver vara så att den ena värderas högre än den andra utan att det snarare är faktorer som spelar in i en samlad bedömning. För att bedöma en källa försöker Blå att ställa kontrollfrågor som kan påvisa om källan talar sanning eller inte. Om Blå inte har någon historik med källan, dvs. aldrig har träffat vederbörande, anger Blå i normalfallet alltid värderingen X (tillförlitligheten kan inte bedömas). Om flera av varandra oberoende källor meddelar samma information kan Blå tänka sig att höja värderingen. Blå är inte intresserad av etnicitet eller utseendet på källan skulle påverka värderingen.

Vid bedömningen om informationens sakriktighet tar Blå hänsyn till om det går att verifiera någon del av informationen från någon annan källa eller på annat sätt som är franskt från den källa som är aktuell för tillfället. Blå tror att bedömningen av en källa och information ofta hänger ihop och att det i synnerhet är så för tjänstemän som inte är så erfarna. Med erfarenheten kommer dock ett kritiskt förhållningssätt som Blå tror gör att man får lättare för att bedöma källa och information åtskilda.

När Blå grundar sitt arbete på underrättelseinformation gör Blå nästan en egen bedömning av källans tillförlitlighet och informationens sakriktighet utifrån den rapportering som är gjord. Blå bryr sig inte så mycket om den första värderingen, dvs. den som är gjord av den mottagande tjänstemannen. Det spelar dock roll vilken tjänsteman som har gjort värderingen då Blå också gör en bedömning av dennes förmåga att utföra momentet. Blå anser sig granska värderingen kritiskt. Blå är alltså lite tveksam till vissa tjänstemäns förmåga att göra värderingar och tror att det fattas relevanta kunskaper och erfarenhet. Som oerfaren saknar man referenser att relatera, något som försvårar värderingsmomentet. Blå har dock fått utbildning i metoden vid flera tillfällen under sin karriär.

Blå ser inte att metoden behöver förändras eller bytas ut, utan anser att den fungerar. Dock behövs det mer utbildning i hur den ska användas. Slutligen förklarar Blå att hela arbetet med att göra värderingar i underrättelsearbete är subjektivt. En hel del grundar sig nog också i den enskilda tjänstemannens eget intresse för informationens sakinnehåll. Blå uppger sig vara beredd att ibland värdera lite högre än sin egentliga bedömning i syfte att det ska tas på större allvar och eventuellt leda till någon åtgärd.

LILA

Lila arbetar i chefsbefattning och är således en av beställarna/inriktarna och mottagarna av underrättelseprodukter. Lila har också personalansvar för ett större antal tjänstemän som ingår i olika delar av underrättelseprocessen.

Lila tror att det eventuellt kan vara så satt vissa befattningshavare i delprocesserna som kommer efter inhämtning låter sig påverkas av vilken tjänsteman som har gjort värderingen.

Den värdering som Lila gör får effekter i den fortsatta processen men kan även leda till direkta åtgärder innan underrättelsen ens når nästa steg i processen, dvs. att man reagerar direkt på informationen utan att bearbeta den. I och med detta anser Lila återigen att det är viktigt att inte låta sig påverkas av vilken tjänsteman det är som har gjort värderingen utan istället förlita sig på metoden och reagera på innehållet i underrättelsen utifrån den värdering som är gjord.

Vid värderingen av en källas tillförlitlighet tar Lila hänsyn till hur Lila eventuellt känner källan sedan tidigare. En annan faktor som är viktig för Lila är vilken agenda källan har, vad personen vinner på att lämna informationen. För att bedöma tillförlitligheten är det också viktigt att undersöka källans "träffsäkerhet" vid eventuella tidigare tillfällen, dvs. om källan innan har lämnat information som visat sig vara riktig.

När Lila ska bedöma och värdera informationens sakriktighet tar Lila hänsyn till vem källan är och dess trovärdighet. Om man ser till informationens innehåll bedömer Lila om det känns rätt och om det är rimligt. Lila menar att det är viktigt att ta hänsyn till sin egen relation till innehållet i informationen, dvs. om informationen berör något som Lila för tillfället arbetar intensivt med kan det påverka värderingen. Detta skulle då ske genom ett slags "överintresse". Lila uppger att källans tillförlitlighet påverkar bedömningen och värderingen av informationens sakriktighet, men menar på att det är riskfyllt att använda det som enda grund.

När Lila tar emot en värderad underrättelse är värderingen mycket viktig, men uppger att det första Lila gör är att bilda sig en uppfattning om vart informationen kommer ifrån (dvs. gör en egen bedömning av källan). Lila tänker då bland annat på att det kan finnas källor som kan använda tjänsten som ett verktyg mot egna fiender, alltså att källan skulle ha en dold agenda. Den bedömning som Lila gör i det läget påverkar beslutet att agera operativt eller inte.

Om Lila arbetar med en etablerad statlig samverkanspartner spelar det roll vilken typ av tjänst/organisation det är. Om det är en underrättelse- eller säkerhetstjänst från ett annat land som man har en "god relation" med värderar Lila trovärdigheten som tillförlitlig. Det är dock viktigt att hela tiden beakta den delgivande tjänstens uppdrag i

samhället eftersom det påverkar vad som anses viktigt. Andra statliga myndigheter, svenska eller utländska, som inte har underrättelse- eller säkerhetstjänst eller brottsbekämpning som sitt uppdrag, värderar Lila enligt samma kriterier som alla andra källor, dvs. olika värdering beroende på en rad olika faktorer.

Lila tror att det finns ett relativt stort utbildningsbehov hos de tjänstemän som arbetar inom underrättelseprocessens inhämtningsdel, första linjens mottagare av information. Det är viktigt att alla vet hur metoden ska användas och vad man ska tänka på. Lila anser att det är i första linjen den viktigaste värderingen sker. Lila uppger sig sakna utbildning i metoden.

Analys

Resultatet visar på att värderingen av källor och information anses vara ett diffust moment i inhämtningsprocessen. Underförstått verkar det som att momenten ibland ses som en byråkratisk nödvändighet. När intervjupersonerna börjar svara på frågor ger de dock uttryck för att de ändå anser att momentet är viktigt för underrättelseprocessen som helhet. I intervjuerna kan man tydligt höra att det råder tveksamhet i samband med svaret på några frågor, i synnerhet frågorna om vilka faktorer man väger in vid bedömningen och värderingen av källor och information. Det finns dock stora likheter i intervjupersonernas svar.

Vad gäller faktorer som spelar in på hur en tjänsteman värderar en källas tillförlitlighet återkommer i svaren ofta begrepp som har bäring på anledningen till att källan vill lämna information. Exempel på detta är när intervjupersonerna berättar att det spelar stor roll om man kan se att källan har någon dold agenda. Någon nämner på samma sätt att det är viktigt att ta hänsyn till källans motiv, dess incitament till att lämna information. Grön ställde sig frågan om motivet kunde vara exempelvis hot, ära eller hämnd. Hur kan man då avgöra om en källa har en dold agenda? Eller hur avgör man källans motiv? Intervjupersonerna var något diffusa när de pratade om detta men återkom till att man får "se lite vad det är för person". Detta anser jag kan kopplas till attitydsbegreppet och teorier om fördomar eller förutfattade meningar. En person som tjänstemannen bedömer som socialt utslagen bedöms troligtvis som mindre trovärdig än en person som förefaller tillhöra en högre samhällsklass. När intervjupersonerna talade om källor med dolda agendor eller tveksamma motiv beskrev de gärna kriminella som exempelvis ville störa fiender. Att intervjupersonerna exemplifierade personer som skulle ha en dold agenda som just kriminella (och i något fall underförstått att det rörde organiserade grova brottslingar) anser jag påvisar att det finns fördomar som har betydelse för deras bedömning.

En annan mycket vanlig faktor att ta hänsyn till enligt intervjupersonerna är vem källan är och om man som tjänsteman eller organisation har någon relation till källan sedan tidigare. Några begrepp som används i svaren är till exempel *historik*, *personkännedom* och *tidigare träffsäkerhet*. Underförstått gäller det huruvida man har haft kontakt med källan sedan tidigare och vilket resultat det har lett till. Det nämns att ingen källas tillförlitlighet kan bedömas vid första kontakten (dvs. därmed värderas med X), men att tillförlitligheten sen kan byggas upp med tiden.

Någon nämner också att det är magkänslan, intuitionen, som till viss del avgör hur man bedömer källans tillförlitlighet. Dessutom uttrycks att det spelar roll om källan är en

"vanlig mamma med barnvagn", "en helt vanlig person" eller om det är en person som mer avviker från normen vad gäller utseende, beteende och yttre attribut. Dock svarade en intervjuperson (Blå) att etnicitet eller utseende på källan inte skulle påverka värderingen. Samma intervjuperson ansåg att en längre yrkeserfarenhet gör att tjänstemän bygger upp referensramar som underlättar bedömningen. Grön uppgav sig också väga in källans access till informationen, dvs. ställde sig frågan om källan kunde ha tillgång. Magkänsla/intuition beskrivs ofta som något positivt som man som tjänsteman skaffar sig med åren. Jag tror att det kan ligga något i att erfarenheten bygger upp ett referensbibliotek som underlättar vissa bedömningar. Men jag tror också att "magkänslan" (förutfattade meningar) kan försvåra tjänstemannens förmåga till att göra en kritisk bedömning i vissa fall. Med det menar jag att en tjänsteman kan ha bestämt sig vad han eller hon anser om en källas tillförlitlighet redan i ett mycket tidigt skede utifrån en mängd olika variabler. Till exempel; tid på dygnet (*varje vettig människa sover ju på natten*), kontaktsätt (*man har väl e-mail??*), ålder (*för ung för veta något om kinesernas industrispionage mot Ericson*), klädval etc.

Trots att metoden bygger på att källan och informationen värderas var för sig är det viktigt för intervjupersonerna att ta hänsyn till källans trovärdighet i bedömningen av informationens sakriktighet. Någon intervjuperson vet att bedömningen ska ske åtskild men väljer ändå att väga in källans tillförlitlighet. Grön som är mycket initierad i metoden menar på att det är mycket svårt, och inte heller särskilt logiskt, att separera bedömningarna.

Ett annat viktigt sätt för intervjupersonerna att bedöma informationens sakriktighet är att göra en rimlighetsbedömning, dvs. ställa sig frågan om det över huvud taget är möjligt att informationen stämmer. För att göra bedömningen anser intervjupersonerna också att det är viktigt att ställa kontrollfrågor och försöka verifiera informationen genom antingen andra källor eller genom egen kunskap.

Den samlade värderingen, dvs. av både källa och information, kan påverkas av tjänstemannens önskan om att informationen ska leda till en åtgärd eller ett beslut. En högre värdering leder med högre sannolikhet till en åtgärd eller beslut om en lägre. Någon intervjuperson uppgav sig även kunna göra en medveten "övervärdering" när denne ville få en mer kraftfull reaktion av sin organisation. Andra anledningar till att värdera källa och information högre kan vara att vinna status hos organisationen eller imponera på exempelvis en chef eller en annan enhet. En högre värdering skulle då spegla att tjänstemannen skulle ha bra upparbetade källor och eventuellt påvisa någon form av exklusivitet gentemot sina kollegor. Det finns sannolikt även en risk att innehållet i informationen dokumenteras på ett sätt som ska göra att den verkar "viktigare" eller mer allvarlig än vad den är. Andra anledningar till att värderingar blir felaktiga kan vara ren okunskap då flera intervjupersoner uppger att utbildningen i metoden är bristfällig eller helt saknas.

Om man tänker utifrån riskerna för felvärdering, avsiktlig eller oavsiktlig, tror jag att man skulle minska felmarginalen med fler värderingssteg (fler grader). Troligen skulle en tjänsteman oftast inte felvärdera till den andra extremen utan ett eller något steg. Någon intervjuperson nämner att en del värderingar mycket sällan används och att det i praktiken bara lämnar ett par grader kvar att välja på och att man då brukar gå på gammal vana. Jag tror att en skala med fler steg inte bara skulle vara mer nyanserad

utan också göra att tjänstemannen som gör bedömningen tvingas reflektera mer över sitt val vilket skulle kunna leda till en säkrare bedömning.

Flera intervjupersoner uttryckte att metoden kunde förbättras men att det var en för komplicerad fråga för att kunna lämna förslag. Någon nämnde dock att det kunde behövas fler steg/grader i värderingsskalan, men uttryckte också en risk att det skulle kunna göra metoden mer komplicerad. En annan föreslog att vissa personalkategorier skulle kunna använda en annan metod med större valmöjligheter och djup i värderingarna. Detta är sannolikt något som skulle vara genomförbart då många personalkategorier redan har djupa kunskaper i området och har förmågan att genomföra mer avancerade värderingar, men saknar verktyget.

Slutsatser

För att bedöma och värdera en källas tillförlitlighet är källans motiv till att lämna informationen en viktig faktor för intervjupersonerna. En annan viktig faktor är om man har någon relation till källan sedan tidigare, personligen eller dokumenterad i organisationen (genom exempelvis loggar), eller åtminstone någon bakgrundsinformation om källan. Dock nämns också yttre attribut, beteende, normer. Att teorier kring attitydsbegreppet också spelar roll finner jag styrkt i resultatet på det sätt som jag resonerar kring i analysen.

För att värdera informationens sakriktighet är rimlighetsbedömningen viktig. Tjänstemännen bedömer också sakriktigheten genom att ställa kontrollfrågor till källan. De ställer då frågor om sådant som de har information om eller som de kan verifiera genom andra källor. Tjänstemännen tar också i hög grad hänsyn till källans tillförlitlighet när de bedömer informationen. En trovärdig källa antas lämna sakriktig information.

Troligtvis kunde man få mer rättvisande värderingar med fler steg i värderingsmetoden genom att tjänstemannen antagligen inte väljer en extrem i skalan framför en annan. En risk är dock att vissa tjänstemän skulle känna sig osäkra i och med fler val. Värderingen av källor och information får enligt studien följder i den fortsatta processen och således finns det vinster med en mer exakt metod.

Diskussion

Arbetets omfattning har begränsat möjligheten till fler intervjuer, vilket jag ser som en svaghet. Intervjuerna skulle också kunna styrkas upp av några enstaka försök eller experiment enligt förslaget till fortsatt forskning.

För att få en helt korrekt information om metoden och hur den används skulle man behöva få tillgång till berörda tjänsters interna utbildningsmaterial, rutinbeskrivningar, riktlinjer osv. vilket av olika skäl inte är möjligt. Teorikapitlet hade kunnat förbättras genom en kortare men tydlig förklaring av underrättelseprocessen och var i den värderingen sker. Istället kunde man med ovan nämnda dokument förklarat metoden och dess olika begrepp mer ingående. Det skulle vara intressant att studera vad som ryms i de olika begreppen av värderingsstegen. Vad menar man egentligen med *vanligen*

tillförlitlig? Det är den näst högsta värderingen av en källa och i praktiken den högsta en icke-tjänsteman får, men betyder *vanligen* att källan ändå ljuger ibland?

Trots att man kan anse ämnen som sådant vara relativt avgränsat kunde arbetet ha inritats mer på någon eller några få förmodade faktorer som påverkar bedömningar och värderingar av källor och information. Dessutom skulle den begränsade omfattningen kunna utnyttjas bättre genom att endast studera antingen beteendevetenskapliga faktorer eller organisatoriska eller rutinberoende faktorer.

Uppsatsens titel åsyftar källvärderingen B (vanligen tillförlitlig) – vilket är en mycket vanlig värdering, i synnerhet när det berör upparbetade källor inom ramen för källdrivning. Att det finns ett frågetecken inom parantes efter titeln speglar den osäkerhet i värderingsmetoden som jag ändå anser finns. Osäkerhet kan snarare benämnas "trubbighet" i sammanhanget.

Förslag till fortsatt forskning

Efter detta arbete har jag upptäckt många nya frågor och ser främst utmaningar inom det beteendevetenskapliga området. Vidare forskning torde finna det intressant att studera de personpsykologiska och socialpsykologiska teorier som är aktuella i mötet med en källa. Begrepp som *kommunikation, perception och attityder* har jag identifierat som relevanta i sammanhanget.

Jag rekommenderar vidare forskning som undersöker hur de beteendevetenskapliga funktionerna och rutiner, metoder och regelverk påverkar varandra och vad detta får för effekter i exempelvis en strukturerad organisation.

Ett arbete av större omfattning borde genomföras som en experimentell studie där ett flertal tjänstemän får samma förutsättningar genom till exempel en inspelad video, och därefter ombedes göra bedömningar och värderingar.

Litteraturförteckning

Agrell, W. (1998). *Konsten att gissa rätt - Underrättelsevetenskapens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Agrell, W. (2009). *Underrättelseanalysens metoder och problem*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

College of Policing. (den 23 Oktober 2013). *Management of police information*. Hämtat från Evaluation: <https://www.app.college.police.uk/app-content/information-management/management-of-police-information/evaluation/> den 14 05 2015

Department of the Army. (2006). *Human Intelligence Collector Operations*. Washington, USA: Headquarters, Department of the Army.

Försvarsmakten. (2010). *Försvarsmaktens Underrättelsereglemente*. Stockholm: Försvarsmakten.

Federal Bureau of Investigation, Directorate of Intelligence. (u.d.). *Federal Bureau of Investigation*. Hämtat från Intelligence Cycle: <http://www.fbi.gov/about-us/intelligence/intelligence-cycle>

Granér, R. (1994). *Personalgruppens psykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Jervis, R. (2010). *Why Intelligence Fails*. New York, USA: Cornell University.

Karlsson, L. (1998). *Psykologins grunder* (5:e upplagan uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Kaufmann, G., & Kaufmann, A. (2005). *Psykologi i organisation och ledning* (2:a upplagan uppl.). (P. Larsson, Övers.) Lund: Studentlitteratur.

Lunds Universitet. (den 17 April 2015). *Ämneslärarutbildningen och utbildningsvetenskap*. Hämtat från Källkritik - utvärdera källor: <http://libguides.lub.lu.se/amneslarare> den 14 Maj 2015

Noble, G. P. (2009). *Diagnosing Distortion in Source Reporting: Lessons for HUMINT reliability from other fields*. Department of Intelligence Studies. Erie: Mercyhurst College.

Nylén, L. (2006). *Opertiv Ledning*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen, Polisenheten.

Oxford Dictionaries. (den 01 01 2015). *Oxford Dictionaries*. Hämtat från Oxford Advanced Learner's Dictionary: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/learner/disinformation> den 14 05 2015

Rikspolisstyrelsen. (2014). *Underrättelseverksamheten inom Polismyndigheten - Funktion och metod*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

United Nations. (2011). *Criminal Intelligence - Manual for Analysts*. United Nations Office on Drugs and Crime. Wien: United Nations.

Bilagor

Bilaga 1 – Intervjufrågor

1. Får din värdering olika följder i den fortsatta processen eller i annan verksamhet beroende på vilka värden du anger, i så fall på vilket sätt? Främst åtgärder.
2. Vad avgör hur du värderar en källas tillförlitlighet? Vilka faktorer väger du in? Finns det något som påverkar hur du värderar en källas tillförlitlighet? En walk-in?
3. Vad avgör hur du värderar informationens sakriktighet? Vilka faktorer väger du in? Finns det något som påverkar hur du värderar informationens sakriktighet?
4. Påverkar källans tillförlitlighet din bedömning och värdering av informationens sakriktighet?
5. Om du grundar ditt arbete på underrättelseinformation eller använder dig av andra tjänstemäns inhämtning i ditt arbete, tar du då hänsyn till värderingen? Gör det någon skillnad vilken värdering som är gjord eller vem som har gjort den? Granskar du värderingen kritiskt och i så fall hur?
6. Har du fått någon utbildning i att värdera källor eller information?
7. Hur värderar du etablerade statliga samverkanspartners?
8. Skulle man kunna förbättra den nuvarande rutinen/metoden? Hur?
9. Vill du tillägga något övrigt?